СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ

Доц. д-р Николай Нинов[1]

Резюме: *Системата на българското социално подпомагане е проектирана и функционира за да гарантира социална защита от последна инстанция срещу риска „бедност“. Противодействието на бедността се осъществява посредством обезпечаване на индивидите с минимален гарантиран доход – материализиране правото на достатъчно средства за живот, утвърдено като универсален принцип, прилаган към всяко лице, чиито доходи са под определен обществено приет праг. Предвид зачестилите кризи от всеки възможен характер (икономически, социален, политически, климатичен, военен и т.н.), имащи неблагоприятни последици за все по-голяма част от българските граждани, е логично на системата за социално подпомагане да се възлагат все по-големи очаквания. Последните – обект на анализ в настоящия доклад, са свързани основно с поредица от реформи, целящи разширяване обхвата на подпомаганите лица и подобряване адекватността на размера на социалните помощи, които да гарантират нормалното съществуване на изпадналите в състояние на нужда от обществена подкрепа. Отговорите на въпросите: дали предприетите реформи носят добавена стойност на системата за социално подпомагане и за българските граждани, отговарят ли на обществените нагласи и в каква посока би следвало те да продължат, са предмет на разработката.*

Ключови думи: *бедност, социални помощи, адекватност, перспективи, линия на бедността*

JEL: G28, I31, I32, I38

PROSPECTS FOR THE SOCIAL ASSISTANCE SYSTEM IN BULGARIA

Associate Professor Nikolay Ninov, PhD

Abstract: *The Bulgarian social assistance system is designed and operates to guarantee social protection of last resort against the risk of „poverty.“ Poverty is combated by providing individuals with a guaranteed minimum income – thus realizing the right to sufficient means of subsistence, established as a universal principle applicable to any person whose income falls below a certain socially accepted threshold. Given the increasing frequency of crises of every conceivable nature (economic, social, political, climatic, military, etc.), which have adverse consequences for an ever-growing proportion of Bulgarian citizens, it is logical that ever-greater expectations are being placed on the social assistance system. The latter – the subject*

[1] n.ninov@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, катедра „Застраховане и социално дело“

of analysis in this report – are primarily linked to a series of reforms aimed at expanding the scope of beneficiaries and improving the adequacy of social assistance amounts to ensure a decent standard of living for those in need of public support. This study examines the following questions: Do the reforms undertaken add value to the social assistance system and to Bulgarian citizens? Do they align with public attitudes? And in what direction should they proceed?

Key words*: poverty, social assistance, adequacy, prospects, poverty line*

JEL: G28, I31, I32, I38

1. Въведение

Ролята, която изпълнява социалното подпомагане се свързва от една страна с публично възприета намеса за изглаждане на сериозното неравенство между членовете на обществото във връзка с първичното разпределение на ресурсите и капиталите, а от друга – с гарантирането на минимални средства и услуги на бедните и уязвими групи в обществото. Задача на тази значима по замисъла си дейност е да не „допуска“ индивидите в него да останат без средства за съществуване, което ще доведе до тяхното изпадане в неблагоприятно социално положение. Последното е познато като социално изключване и не се разбира единствено като липса или недостатъчност на разполагаем доход, а и като затруднение или невъзможност за активно участие в икономическия, социален, културен и политически живот, отчуждавайки и дистанцирайки ги от развитието на обществото, на което те са пълноправни членове. Изпълнението на посочената задача е постижимо единствено чрез ангажимент от страна на държавата – философия заложена в същността на разбирането за съвременното модерно общество. Нещо повече, публичните риторики в последните години налагат разбирането, че на социалните трансфери предоставени от социалното подпомагане, не бива да се гледа единствено като на „цена“, заплащана от членовете на обществото за неутрализиране разрушителните последици на пазарната логика (Polanyi, 1944; O'Connor, 1973; Offe, 1982), а по-скоро те трябва да се възприемат като необходима инвестиция в човешки ресурс – от една страна и израз на солидарността между членовете на обществото – от друга. Казаното до тук ни дава основание да твърдим, че социалното подпомагане се определя като ключов елемент за съвременната системата за социална защита на всяка държава, което с оглед на начина на проявление, посредством изпълнението на вмененатa й социално-икономическа роля, при съблюдаване на определени принципи (обществена солидарност, зачитане на човешкото достойнство, индивидуализация на престациите и покриване на нуждата) (Нинов, 2022), носи изключително голяма отговорност по отношение на определен кръг цели и задачи. Неговата значимост за националната социалнозащитна система се засилва, предвид задълбочаващата се демографска

криза, ръст на застаряващо население, перманентна икономическа нестабилност и нововъзникващи последици от глобални кризи от разнообразен характер, генериращи бедност и социално изключване. Вниманието към тази система непрекъснато се повишава и поради факта, че тя е призвана да даде системен държавен отговор на социалните проблеми, породени от рискове в областта на: социалното подпомагане и равнопоставеността на жените и мъжете; на хората с увреждания; и на социалното включване (АСП, 2026), което обяснява и високите обществените очаквания към нея.

Актуалността на темата е продиктувана от налагащата се необходимост, българската система за социално подпомагане да се адаптира адекватно към новите обществени предизвикателства. Генезиса на последните, позволява същите да бъдат класифицирани в две условни групи: ендогенни и екзогенни. Към групата на ендогенните (вътрешни) предизвикателства, можем да отнесем процесите по: въвеждането на линията на бедността, като основен компонент при изчисляване размера на социалните помощи; протичащото „отърсване“ (процес на пуризъм) на родната система за социално осигуряване от неспецифични за нея плащания, които се трансформират в социални помощи; дигитализацията и автоматизацията на труда на социалните работници; структурни проблеми наслагвани във времето като например – бюрократизация на административните процедури, недостатъчна адресираност на помощите, регионални различия в достъпа до социални услуги – все въпроси, които налагат цялостно преосмисляне на модела (в т.ч. режим и инструментариум) на социалното подпомагане. Към втората група – тази на екзогенните (външни) процеси, се причисляват: нарастващото социално неравенство и задълбочаваща се бедност; протичащите миграционни процеси; промените в пазара на труда у нас; и т.н.

Целта на настоящия доклад е да се анализира съвременното състояние на системата за социално подпомагане в България и да се очертаят перспективите пред нейното развитие в кратко- и средносрочен план.

За постигане на така формулираната цел си поставяме следните задачи:

- да се дефинират конкретни процеси, които оказват най-съществено влияние върху българската система за социално подпомагане;
- да се представят възможните насоки и перспективи за развитие на системата.

Докладът е структуриран в увод, изложение, разделено в два параграфа, заключение и използвана литература, като по този начин се проследява логическата връзка между теоретичната рамка, анализа на актуалното състояние и препоръките за бъдещо развитие на системата.

2. Дефиниране на ключовите процеси, протичащи в българската система за социално подпомагане

Предвид естеството на настоящото изследване не бихме могли да разгледаме обстойно всички процеси, протичащи в националната система за

социално подпомагане, поради което ще обърнем внимание само на онези от тях, които считаме, че заслужават особено внимание, поради остротата и значението им, и факта, че имат изцяло системен характер.

На първо място ще посочим въвеждането на линията на бедността, като основен компонент при изчисляване размера на социалните помощи (заместил критикувания и морално остарял показател „гарантиран минимален доход“ (ГМД)), което стана факт на 1 юни 2023 г.[2]. Основна цел на тази реформа беше да се гарантира по-висока степен на адекватност на размера на социалните помощи, респективно по-високо покритие на уязвими членове на българското общество, тъй като линията на бедност е не само далеч по-динамичен показател от ГМД, но и по-прозрачен такъв, предвид факта, че тя е обвързана с изследванията на Евростат и отразява реалните разходи за живот. В процеса на прилагането ѝ, възникна проблем, който се състои в следното: например, линията на бедността за 2026 г. е определена съгласно действащата Методиката за определяне линията на бедност (Министерски съвет, 2019) в размер на 390,63 евро и се базира на изследването на НСИ „Статистика на доходите и условията на живот“ (SILC), изчисленията на която се основават на данни за доходите, събрани през 2024 г.). Поради факта, че размерите на социалните помощи, които получават хората от началото на 2026 г., всъщност са изчислени спрямо икономическата реалност отпреди две години, а те бяха период на рязко поскъпване на живота, на практика се получава така, че официалната линия на бедност отразява „минала бедност“. Проблемът се задълбочава още повече поради факта, че при инфлационен шок, какъвто наблюдаваме в настоящия момент поради съчетаване на редица фактори с критично значение за социално-икономическото развитие на страната ни (в т.ч. военните конфликти в Украйна и Близкия изток; нарушените канали за доставка на ценни суровини; приемането на България в Еврозоната и замяната на националната валута с евро; политическа криза, и т.н.), адекватността на социалните плащания се губи. Това е факт, тъй като държавата (в лицето на системата за социално подпомагане), не може да реагира своевременно и адекватно. Казано с други думи, докато държавата административно обработва данните и задейства процеса по внасяне, гласуване и приемане на новия размер на линията на бедността, а от там и на размера на социалните помощи, цените на основните стоки вече са се увеличили значително. Нещо повече, съществуващата разлика между най-ниските по размер помощи и реалните разходи за храна и енергия се увеличава именно заради това закъснение в статистиката, поради което е налице още по-широко „разтваряне“ на социалната ножица.

[2] Забележка: Виж. Чл.12, ал. 3 от Закон за социално подпомагане (Нова - ДВ, бр. 120 от 2002 г., в сила от 01.01.2003 г., изм. - ДВ, бр. 102 от 2022 г., в сила от 01.06.2023 г.) Социалните помощи по ал. 1 се определят на база размера на линията на бедност за съответната година, определена с постановление на Министерския съвет.

На второ място внимание заслужава протичащото „отърсване“ (процес на пуризъм) на родната система за социално осигуряване от неспецифични за нея плащания (които не се базират на осигурителен принос), които се трансформират в социални помощи. Стъпка в тази посока бе предприета с предвидената в Закона за хората с увреждания трансформация на социалните пенсии за инвалидност, изплащани към друг вид пенсия от Националния осигурителен институт (НОИ) в размер на 25 на сто, в месечна финансова подкрепа. Промяната засегна около 336 хил. пенсионери, като считано от 01.01.2019 г., този вид пенсии бяха служебно прекратени от НОИ. Същевременно, прекратените по този ред пенсии станаха част от новата месечна финансова подкрепа, която вече се администрира и изплаща от АСП (като е регламентирано, че размерът ѝ не може да бъде по-нисък от размера на прекратената социална пенсия).

Следващата стъпка в тази посока, беше направена през пролетта на 2026 г., когато Народното събрание прие на второ четене промени в Закона за социалното подпомагане (Народно събрание, 2026), с които добавките за Великден и Коледа се превръщат в гарантиран, ежегоден разход под формата на целева помощ, уреден в закон, а не в дискреционно решение на изпълнителната власт, както практически беше до този момент. Конкретният размер на помощта продължава да се определя ежегодно със Закона за държавния бюджет, но самото ѝ съществуване вече не зависи от еднократно политическо решение. Съгласно приетите промени, целевата помощ продължава да се насочва към пенсионери с доходи под линията на бедност, но вече със законово фиксирана логика на диференциране. Съществена промяна беше разширяването на обхвата (кръга) на бенефициентите, извън този на пенсионерите. Освен пенсионери с доходи под линията на бедност за съответната година, право на подкрепа придобиват и: лица и семейства, получаващи месечни или целеви социални помощи; лица с отпуснатата енергийна помощ; младежи от 18 до 21 години, напускащи система на резидентна грижа; родители на деца с трайни увреждания; самотни родители; многодетни семейства; както и деца, отговарящи на критериите за социално подпомагане – независимо дали са в приемни семейства, при роднини или в друга форма на грижа. По предварителни оценки на Агенцията за социално подпомагане и НОИ броят на лицата, обхванати от мярката, нараства до около 507 000, като групата вече включва не само пенсионери, а и лица от посочените категории уязвими лица в трудоспособна възраст. Съществена подробност на извършената промяна е, че за разлика от добавките към пенсии, които се изплащаха служебно от НОИ въз основа на вече налична информация за пенсията на лицето, социалната помощ по новия ред за част от получателите (извън пенсионерите) може да изисква активно кандидатстване и проверка на условията за отпускане (т.нар. means test) от Агенцията за социално подпомагане. Наред с посочените две първи стъпки на трансформация, публично афиширана е и идеята – администрираната от

НОИ социална пенсия за старост (а така също и останалите четири платежа от Пенсии, несвързани с трудова дейност) да се трансформират в социална помощ, отпускана и изплащана по реда на законодателството, уреждащо социалното подпомагане, тоест по линия на АСП. Последното следва да се случи не по-късно от 2027 година (Гоцова, С., 2026).

Горепосочените два процеса, логично повдигат следните въпроси:

- Първият въпрос е свързан с реалните възможности на наличния административен капацитет на българската система за социално подпомагане. Към настоящият момент, в териториален аспект (БТА, 2026), дейността на АСП е организирана в 28 регионални дирекции за социално подпомагане (РДСП) и 147 дирекции „Социално подпомагане (ДСП). В рамките на Агенцията работят 3019 социални работници, от които 436 заемат позицията „главен социален работник“, 16 – „старши социален работник“ и 2568 – „социален работник“[3]. Служителите на АСП администрират отпускането на регламентираните социални помощи в кръга на социалното подпомагане (в т.ч. – месечни и целеви социални помощи, еднократни помощи при инцидентно възникнали здравни, образователни, комунално-битови и други жизненоважни потребности), подкрепата на хората с увреждания (месечна финансова подкрепа за хора с трайни увреждания, настаняване по домове и центрове за временно настаняване), закрилата на детето (гарантиране правата на децата в ОЗД чрез разработване на индивидуални планове за подкрепа, приемане на сигнали за деца в риск и работа с тях, проверки в училища и детски заведения, консултиране на семейства в координация с общини и неправителствени организации), социалните услуги (осигуряване на равен достъп до качествени социални услуги и деинституционализация) и програмата за храни (топъл обяд, детска кухня и пакети за новородени, пакети с хранителни продукти и хигиенни материали). Освен всичко изброено до тук, програмата за компенсиране на лицата за увеличените цени на горивата; увеличаване на линията на бедност на 390,63 евро което автоматично разширява кръга на подпомаганите лица; целевите помощи за отопление с актуализиран размер на отоплителен сезон 2026/2027 година и т.н., са все фактори които допълнително ще „натоварят“ административния капацитет агенцията на АСП през 2026 г.

- Вторият въпрос засяга сроковете на обработка и достъпността на информацията за потенциалните получатели. Задължително, трябва да отбележим, че разширяването на кръга от получатели на новата целева помощ, особено извън категорията на пенсионерите, поставя допълнителна тежест върху Агенцията за социално подпомагане, която трябва да адми-

[3] Забележка: информацията е предоставена от АСП за БТА по случай Световния ден на социалната работа, който се отбелязва на 17 март.

нистрира допълнителен обем случаи, включително такива, изискващи индивидуална преценка (например деца, настанени в различни форми на грижа, или младежи, напускащи резидентна грижа).

- Третият въпрос се отнася до обезпечаването на необходимите финансови средства за посрещане на увеличаващите се разходи на системата. В подкрепа на последното твърдение, ще преведем следният пример: само превръщането на добавките в „гарантиран разход“ в държавния бюджет означава от една страна – предвидимост за бюджетното планиране, а от друга – трайно обвързване на публичните финанси с ежегоден социален разход, чийто размер отсега нататък ще расте най-малкото по темповете на инфлацията и на линията на бедност, доколкото критериите са обвързани с тези показатели. За информация – през 2025 г. общият размер на средствата, изплатени два пъти на средно около 611 500 пенсионери, възлиза на около 170 лв. (86.92 €) на човек годишно (сборно за двата периода), а разширяването на обхвата към нови категории неминуемо ще увеличи общия бюджетен разход занапред.

- Последният въпрос е неизменно свързан с предстоящата административно-структурна реформа и нивата на трудовите възнаграждения на държавните служители и служителите по трудово правоотношение в АСП. В контекста на подготвяната от изпълнителната власт реформа, КТ „Подкрепа“ представи становище (при това не без основание), в което заяви, че „обратно пропорционално на намаляващата численост в АСП се увеличава натовареността с въвеждането на нови социални мерки, свързани с обедняване на населението“ (КТ "Подкрепа", 2026). От КТ „Подкрепа“ застъпват мнението, че нивата на „възнагражденията за труд в АСП са най-ниски дори сред голяма част от администрациите от по-ниска степен, каквито са териториалните общински администрации“ у нас (КТ "Подкрепа", 2026). Проблемът със заплащането на труда на работещите в структурите на АСП, не е нов, и независимо от факта, че вече на няколко пъти беше правен опит той да бъде разрешен, остава усещането за неотложна потребност от осигуряване на условия за нарастване на възнагражденията на служителите до ниво, което да ги мотивира за ефективна работа. Само за справка – докато средното възнаграждение за професията социален работник в България е 1075 евро, то в системите за социално подпомагане на държавите-членки ЕС, същото е както следва: Германия - 3600-4300 евро, Франция - 3166 евро, Италия - 2800 евро, Испания - 2666 евро и т.н. (КТ "Подкрепа", 2026).

3. Възможни насоки и перспективи за реформиране на системата за социално подпомагане

Изложеното до тук ни дава пълно основание да очертаем перспективите, а от там и мерките, които би трябвало бъдат предприети в българската система за социално подпомагане с цел – адекватен отговор на

предизвикателствата, пред които тя е и ще бъде изправена кратко- и средносрочен план.

Таблица 1. Предизвикателства пред българската система за социално подпомагане и потенциални системни отговори

Вид предизвикателство	Системен отговор
По отношение на въведеният механизъм при определяне на линията на бедността, от която зависи ежегодното осъвременяване на размера на социалните помощи, констатацията е, че липсва надежден коригиращ механизъм. Той би следвало да предоставя възможност за по-голяма гъвкавост, респективно по-бърза, отчетлива и адекватна промяна, съобразно текущите нива на инфлацията, отсъствието на които води до осезаема загуба на адекватност на социалните помощи в България.	Законодателна инициатива за въвеждане на механизъм за автоматична индексация на социалните помощи, спрямо цените. Такъв се използва приблизително в 1/3 от страните в ЕС. Редовната автоматична индексация на доходите от социално подпомагане, която да се базира на Хармонизираният индекс на потребителските цени (Eurostat, 2026; Eurostat, 2026a) или националния индекс на потребителските цени, би могла да бъде едно рационално и добре обосновано от социално-икономическа гледна точка решение.
По отношение на бъдещите последствия от по-нататъшно „прочистване“ на системата за социално осигуряване от неспецифични за нея плащания (пенсии и добавки, които не са свързани с осигурителния принос) и трансформирането им в социални помощи, администрирани от АСП.	*1)* Логично би било провеждането на структурна и административна реформа да бъде изцяло подчинено на необходимостта от обезпечаване на дейността на АСП, което е пряко свързано с осигуряване на достатъчен административен капацитет. Окрупняването (сливането) или закриването, механичните съкращения на всички незаети щатни бройки и пенсиониране на действащи служители в съответната възраст, най-често водят до претоварване на останалия персонал, а от тук и занижаване на качеството на предоставяните услуги, демотивация и бърнаут на служителите, което в комбинация с липсата на адекватно заплащане, неизбежно ще има негативни последици за резултатите на Агенцията. Запазването и рационалното окрупняване, ако е налице обективна предпоставка за това, ще гарантират запазване на капацитета и продуктивността на АСП. *2)* С оглед съблюдаване на законоустановените срокове за обработка и достъпност на информация за потенциалните получатели, се налагат инвестиции в административен капацитет, дигитализация на процесите и координация между институциите, за да се избегне забавяне на плащанията, т.к. навременността на подкрепата

	е от съществено значение за лицата в доказа нужда. *3)* Разширяването на обхвата към нови категории лица – бенефициенти на социални помощи, нарастването на линията на бедността и на минималната работна заплата от началото на всяка нова година, неминуемо ще увеличат общия бюджетен разход занапред (Пресцентър МТСП, 2026). Без гарантиране на достатъчно количество финансов ресурс, АСП не би могла да изпълни вменените по законодателен път задължения, с което би застрашила социална сигурност на уязвимите групи от българското общество. *4)* Проблемът със заплащането на труда на работещите в структурите на АСП, следва да бъде решен, поради реално съществуващата опасност, която се наблюдава в последните години - напускане на високо квалифицирани и обучени кадри, като причините за този процес са продиктувани основно от недооценения от системата труд и възможностите за получаване на по-високо заплащане в сходни професии.

Източник: автора

4. Заключение

Извършеният анализ на актуалното състояние на системата за социално подпомагане в България потвърждава изведената в увода теза, че пред нея стоят нарастващи обществени очаквания, произтичащи от зачестилите кризи от най-различен характер и особено от задълбочаващата се демографска и икономическа несигурност. Разгледаните ключови процеси – въвеждането на линията на бедността като основен ориентир при определяне размера на социалните помощи и протичащото „прочистване“ на осигурителната система от неспецифични за нея плащания – очертават посока на реформиране, която, макар и стъпваща на разумни концептуални основания, поражда редица практически предизвикателства пред административния капацитет, финансовата устойчивост и кадровата обезпеченост на Агенцията за социално подпомагане.

Констатираното изоставане на линията на бедността спрямо реалната икономическа динамика, нарастващите разходи за социални помощи, разширяването на кръга от бенефициенти без съответстващо нарастване на административния ресурс, както и трайно ниското заплащане на социалните работници в сравнение с останалите държави-членки на ЕС, формират комплекс от взаимносвързани дефицити, чието неглижиране застрашава ефек-

тивността и адекватността на цялата система. Именно поради това, перспективите пред нейното развитие в кратко- и средносрочен план са обвързани с приемането на съгласуван пакет от мерки: въвеждане на механизъм за автоматична индексация на социалните помощи; рационализиране, а не механично съкращаване на административния капацитет; осигуряване на предвидим и достатъчен финансов ресурс за посрещане на разширяващия се обхват на подпомаганите лица; и решаване на въпроса с трудовите възнаграждения на служителите в системата.

В обобщение, бъдещото развитие на националната ни система за социално подпомагане ще зависи в решаваща степен от способността на държавата да съчетае разширяването на социалната закрила с реформиране на организационните и финансовите механизми, които я поддържат. Само при подобен балансиран подход системата ще може реално да изпълнява ролята си на защита от последна инстанция срещу бедността и социалното изключване, отговаряйки едновременно на обществените нагласи и на предизвикателствата на динамично променящата се социално-икономическа среда.

Използвани източници

Eurostat. (2026, september 2). *Euro area annual inflation up to 3.3%*. Retrieved from https://ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/2-01092026-ap

Eurostat. (2026a, september 2). *Harmonised index of consumer prices (HICP) - ECOICOP ver.2 - indices and rates of change, monthly data*. Retrieved from ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/prc_hicp_minr__custom_20077942/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=b3de843c-6bb7-4b5b-bdb6-958ab3faea88&c=1770882646583

O'Connor, J. (1973). *The fiscal crisis of the state.* New York: St. Martin's Press.

Offe, C. (1982). Some contradictions of the modern welfare state. *Critical Social Policy*(2(5)), 7-16. doi:10.1177/026101838200200505

Polanyi, K. (1944). *The Great Transformation.* New York: Farrar & Rinehart.

АСП. (2026). *Стратегически план на Агенцията за социално подпомагане 2026-2028.* Извлечено от https://asp.government.bg: https://asp.government.bg/bg/za-agentsiyata/misiya-i-tseli/strategicheski-plan/

БТА. (17 март 2026 г.). *Социалната работа не се вижда, но без нея обществото се разпада, заяви председателят на парламентарната социална комисия Деница Сачева*. Извлечено от www.bta.bg: https://www.bta.bg/bg/news/bulgaria/1084979-sotsialnata-rabota-ne-se-vizhda-no-bez-neya-obshtestvoto-se-razpada-zayavi-pre#%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D1%8F%20%D1%80%D0%B0%D0

Гоцова, С. (25 август 2026 г.). *Социалните пенсии и добавки напускат НОИ.* Извлечено от Икономика: https://www.economic.bg/bg/a/view/socialnite-pensii-i-dobavki-napusnat-noi

КТ „Подкрепа“. (22 май 2026 г.). *Становище на държавните служители и служителите по трудово правоотношение в АСП, членове на КТ „Подкрепа“ към НФ „ТУКОТ“*. Извлечено от www.podkrepa.org: https://podkrepa.org/stanovishte_fso_asp/

Министерски съвет. (27 септември 2019 г.). ПМС 241/24.09.2019 г. Методиката за определяне линията на бедност. *Държавен вестник(76)*.

Народно събрание. (2026). Чл. 12а., ЗСП, Глава трета, Социални помощи, (Нов - ДВ, бр. 120 от 2002 г., в сила от 01.01.2003 г., отм. - ДВ, бр. 15 от 2010 г., нов - ДВ, бр. 30 от 2026 г., в сила от 27.03.2026 г.).

Нинов, Н. (2022). Икономика и организация на социалното подпомагане. АИ Ценов.

Пресцентър МТСП. (8 юли 2026 г.). *Министър Ефремова: Над 315 млн. евро повече за социална подкрепа са предвидени в проекта на Бюджет 2026*. Извлечено от https://www.mlsp.government.bg: https://www.mlsp.government.bg/ministr-efremova-nad-315-mln-evro-poveche-za-sotsialna-podkrepa-sa-predvideni-v-proekta-na-byudzhet-2026